

KOVÁCS KRISZTIÁN

Protestáns gyökerek A Balassa család szerepe a lutheri egyház elterjesztésében Nógrád vármegyében a 16. század folyamán

Luther Márton, a wittenbergi egyetem teológiaprofesszora 1517. október 31-én a helyi vártemplom kapujára tűzte ki 95 pontból álló vitairatát. Bár az Ágoston-rendi szerzetes eredetileg csak bizonyos vallási kérdésekről akart vitát nyitni, azonban fellépése mégis gyökeres változást eredményezett nemcsak a vallás, de a társadalom és a politika terén is.¹

A reformáció hatása nem sokáig váratott magára, hogy a Magyar Királyság területére is betörjön. A protestáns egyháztörténeti hagyomány 1521-től tartja számon a reformáció magyarországi megjelenését; ez évben hirdette ki a Luther kiközösítéséről szóló pápai bullát Szatmári György esztergomi érsek, mely jelezheti már, hogy a lutheri tanok az országban is elterjedtek.² Okolicsányi József – aki 1917-ben megírta a nógrádi evangélikus egyház monográfiáját – viszont úgy tartja, hogy kevesebb, mint egy hónappal a ki-függesztés után már ismerték a vitatételeket Bártfán, 1520-ban a Szepességben és Erdélyben pedig már közkezen forogtak Luther iratai főként a német nyelvű szász lakosság körében.³

Az 1880. évi evangélikus névtár 46 anyaegyházat tartott számon Nógrádban. Jól mutatja a vallási irányzat korai jelentőségét, hogy Tablic Bogyozló (1769–1832)⁴ egyházmárai pap, nagyhonti alesperes a 16. században 48-ra tette az *Ágostai hitvallás rövid története* című munkájában a nógrádi evangélikus egyházak számát. A nógrádi esperesség legkorábbi – 1524[!] és 1620 között keletkezett iratai – 1663-64 körül semmisülhettek meg, amikor is Rotaridesz János esperest, nógrádszennai lelkészt a borosznoki erdőben a törökök agyonverték, megsemmisítve a nála lévő legrégebbi iratokat, emiatt pon-

¹ ifj. Barta János 2001. *„Napkirályok” tiündöklése – Európa a 16–18. században.* Történelmi kézikönyvtár, Debrecen. 80-87.

² Engel Pál–Kristó Gyula–Kubinyi András 2003. *Magyarország története 1301–1526.* Bp. 402–403.

³ Okolicsányi József 2009. *A Nógrádi Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházmegye monográfiája.* A kötetet sajtó alá rendezte: Galcsik Zsolt. METEM Könyvek 67., Bp. 23.

⁴ Életéről és műveiről: <http://digit.drk.hu/?m=lib&book=3&p=2901> (Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon; letöltve: 2017. április 27.)

tosan nem azonosítható be az egyes egyházak keletkezési ideje, valamint korai történetük is igen hézagos, olykor a történeti emlékezeten alapul.⁵

Kérdés az, hogy Nógrád vármegye népe mikor térhetett át az új – itt kezdetben és egészen a 16. század végéig meghatározó lutheri – vallási irányzatra. A reformáció kezdetekor az országban az elsősorban német lakta vidékekre ható tanok a magyar és szláv lakosságú Nógrádban kevésbé jelentkeztek. A katolikus egyház védőbástyái voltak ekkoriban a szécsényi, füleki és gyöngyösi ferences rendi kolostorok, melyekben 1521-ben a rend vezetősége kötelezte a szerzeteseket, hogy a lutheranizmus ellen buzgó tanítással és napi imádsággal küzdjenek.⁶

Mivel a megyében hiányoztak azok a központok – szabad királyi városok –, melyek máshol táptalajává váltak a lutheri irányzat terjedésének, így Nógrádban csak azután vehetett lendületet az új vallás, hogy a nógrádi főurak a híveivé váltak. A legnagyobb impulzust azután kapta a lutheri irányzat nógrádi terjedése, miután a Balassa család a katolikus hitről áttérve a reformált vallás nagy terjesztője lett. A mohácsi csataterén maradt Balassa I. Ferenc még 1522-ben II. Lajos kíséretében járt Csehországban, ahol megismerkedhetett az új tanokkal. Atyjuk 1526. évi halála után fiai folytatták az új irány terjesztését; Balassa Menyhért vagy János lehetett az, aki 1537 körül alkalmazott először lutheránus lelkészt Kékkő várában.⁷ A 16. század folyamán a megye nemes családjai mind a lutheri irányzat híveivé váltak. A földesurak áttérésének egyenes következménye volt a lakosság áttérése is az új tanokra. A nógrádi nemesség közül az áttértek között volt többek között a kislibercei Libercesey, a sztregovai és kiskelecsényi Madách, a losonci Gyürki, a nagyréti Darvas (első képviselője 1614 előtt költözhetett a megyébe),⁸ a poltári Soós és a Derencsényi családok.

A Balassák térítő tevékenységét jól jelzi, hogy a 16. századra gyökerezethető evangélikus egyházak majdnem mindegyike valamelyik Balassa-uradalom (kékkői, divényi, szklabonyai) – vagy az alá is – tartozó településeken alakultak ki. Az alábbi térképen bejelöltem a 16–17. századból ere-

⁵ A magyarhoni ágostai hitvallású evangélikusok négy egyházkerületének egyetemes névtára 1880.; Evangélikus egyházlátogatási jegyzőkönyvek – Bányai Egyházkerület – 1876 Nógrádi egyházmegye „L. XXIII” – Alsósztreгова. https://library.hungaricana.hu/hu/view/Banyai_07_1876_Nograd/?pg=99&layout=s (letöltve: 2017. április 27.) – Okolicsányi József munkájában Rotaridesz személyével kapcsolatban tesz kiigazításokat (*Okolicsányi* 2009: 26).

⁶ Borovszky Samu (szerk.) [1911]. *Magyarország vármegyéi és városai. Nógrád vármegye*. Országos Monográfiai Társaság, Bp. 511.; Belitzky János 1972. *Nógrád megye története 896–1849*. Salgótarján. 152.

⁷ Borovszky i. m. 511., Okolicsányi i. m. 24–25.

⁸ Nagy Iván 1858. *Magyarország családjai címerekkel és nemzékrendi táblákkal*. III. kötet. Pest. 243.

deztethető evangélikus egyházakat⁹ – Okolicsányi maga is a 17. századból adatolható gyülekezeteket korábbinak feltételezi – megkülönböztetve (háromszöggel) azokat a településeket, ahol a 16. században részben vagy egészben a Balassa család bírt javakat. Ezek közül Szentpétert – melynek egyháza a 16. század vége körül keletkezett – és Szennát bírta teljesen Balassa Zsigmond; Tamásit, Dobrocst és Lónyabányát gúthi Országkristóf örökösivel (Nyáry, Török) egyetemben. Szügyben – ahol a hagyomány szerint 1577-ben már éltek evangélikus vallásúak – 1549-ben Névery Mátyás és Orbonás András volt birtokos.¹⁰

A térképen megfigyelhető, hogy a korai – 16. századból eredeztethető – egyházak főként az Ipolytól északra jöttek létre, kissé távolabb azoktól az erősségektől – Szécsény, Fülek, Balassagyarmat – melyek 1552–1553 folyamán az oszmán seregek kezébe került, főként a még Balassa-kézben lévő kékkői és divényi várak szomszédságában. Divény 1575-ben, Kékkő egy évre rá esett el, majd 1593-ban került mindkettő ismét magyar fennhatóság alá. Így feltételezhetően a korai lutheránus egyházak – melyek pontos keletkezési ideje nem ismert – még 1575 előtt vagy 1593 – a megye szinte egészének felszabadulása – után keletkezettek.

Írásom végén táblázatba gyűjtöttem a térképen is feltüntetett, 1700-ig keletkezett 32 nógrádi lutheránus [anya]egyházat, jelezve a portális összeírások segítségével a földesúri tulajdonviszonyokat a 16. század közepétől a 17. század elejéig.

⁹ Az adatok hiánya miatt még csak kísérletet sem tehetünk arra, hogy a Bogyoszló által 48-ra tett 16. századi evangélikus egyházat pontosan rekonstruáljuk. Feltételezhetően a 19. század végén létezett 46 anyaegyház nagy része rendelkezhetett 16. századi gyökerekkel, mindez azonban kétséget kizárhatóan nehezen bizonyítható.

¹⁰ Maksay Ferenc 1990. *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén*. I. kötet. MOL kiadványai, II. Forráskiadványok 16. Bp. 495–536., Okolicsányi i. m. 205., MNL-OL E-158 1639-1640. d. Tom. XXIV. (részletesebb hivatkozás a levéltári források felsorolásánál)

Evangelikus egyházak a 16. □ – 17. ○ században
 [△ – A Balassa család tulajdonában/rész~ lévő birtok]¹¹

Melioragos Graf Felicitus György Ő Nagypapjának, hazafiai igazkezeletű, hathatós Elmérendőjének ajánlja György

¹¹ Görög-féle térkép (19. sz. eleje)

16. századi gyökerű lutheri egyházak

A Balassák által 1537 körül Kékkő várába hívott Lovcsányi György udvari prédikátor tisztsége valószínűsíthetően a vár 1576. évi elfoglalásáig működhetett, és 1593-as visszafoglalása után – előzőleg a törökök felrobantották – már nem tért ide vissza egyházi személy.¹² Mocsáry Antal szerint már a reformáció kezdetétől Alsóesztergályhoz affiliálták Kékkőt. Esztergályon, mely község már a 13. század második felétől volt a Balassa család birtoka, tehát a lutheri eklézsia – amennyiben hitelt adunk Mocsáry szavainak – már a legkorábbi időben kialakulhatott. A reformációt megelőzően husziták éltek és építettek itt templomot a 15. század folyamán, melyet aztán a lutheri hívek vettek birtokba. Alsóesztergály lelkészei azonban csak az 1620-as évektől követhetők nyomon.¹³

A 16–17. század állandó változásai következtében az evangélikus egyházak nem párhuzamosan léteztek végig egymás mellett. Több település esetében hosszabb-rövidebb pusztulás figyelhető meg, emiatt egy-egy településen nem tekinthetők jogfolytonosnak a legkorábbi – a 16. században – és a 17. század folyamán keletkezett egyházak. Itt hozható fel példának többek között Szügy, ahol – a hagyomány szerint – már 1577 körül találhatók evangélikusok, majd a 15 éves háború alatt elpusztult; már 1596-ban mint „török és tatárok által elpusztított” települést jegyezték, ezt követően a 17. század közepéig nem is szerepel az összeírásokban.¹⁴ Az 1670-es évek végén az elszéledt lakosság visszatért régi helyére és a faluba hívták Suhajda Mátyás lelkészt. 1683-ban a szécsényi bég útban Bécs felé feldúlta Szügyöt, melynek lakossága a Hont-megyei Drénó-völgybe menekült, majd tért vissza a veszély elmúltával.¹⁵

Szintén hányatott sorsa volt a 16. század közepén még Balassa, majd a század végén az Orle család tulajdonában lévő, legdélibb evangélikus egy-

¹² Borovszky i. m. 65–66.; Csáky i. m. 78–82.; Okolicsányi i. m. 26.

¹³ Mocsáry Antal 1820. *Nemes Nógrád Vármegyének Historiái, Geographiai és Statistikai Esmertetése*. Első kötet. Pest. (Hasonmás kiadás. Kecskemét, 1982) 303–305, 315–316; Borovszky i. m. 12.; Evangélikus egyházlátogatási jegyzőkönyvek – Bányai Egyházkerület – 1876 Nógrádi egyházmegye „L.XXIII” – Alsóesztergály: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Banyai_07_1876_Nograd/?pg=397&layout=s (letöltve: 2017. április 27.)

¹⁴ Okolicsányi i. m. 205., MNL-OL E-158 1639–1640. d. Tom. XXIV. (részletesebb hivatkozás a levéltári források felsorolásánál)

¹⁵ Hausel Sándor 2001. *Szügy története*. Szügy Község Önkormányzata. 178–179.; Okolicsányi i. m. 205–206., Csáky i. m. 37–39.; Evangélikus Egyházlátogatási Jegyzőkönyvek – Dunáninnyi Egyházkerület – Mosoni és Nógrádi egyházmegye 1899. – Nógrádi esperesség 1899.: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Dunaninnyi_92_1899_Mosoni_Nogradi_egyhm/?pg=1417&layout=s (letöltve: 2017. április 27.)

házú Sziráknak is, ahol a 16. század második felétől lehetett jelen a lutheri irányzat. Szintén a tizenöt éves háború idején pusztulhatott el, 1600-ban már nem említik létét, és egészen 1647-ig nem is szerepel az összeírásokban, ezen évben is még mint töröknek alávetettet jegyzik. Ebből az évből ismert lelkésze, Pirole Márton, aki ekkor hagyja el a sziráki egyházat. A 18. század elején a török alóli felszabadulás után a Felvidékről evangélikus tót lakosság költözött ide a nagyrészt kipusztult magyar népek helyére.¹⁶

Az evangélikus hagyomány 16. századi eredetüként tartja számon Balassagyarmat esetében is a lutheri vallás első megjelenését.¹⁷ Az eredetileg Hont várához tartozó település a 13. század közepén került a Balassa család őseinek kezébe, 1542-ben Balassa Zsigmond – a mohácsi mezőn maradt Ferenc fia – volt a földesura, így az új hitvallás már a 16. század közepén megjelenhetett itt is. Sokáig azonban nem virágozhatott, mert 1552-ben a város ostrom nélkül került a török seregek kezére, ezután erősségét teljesen lerombolták. 1593-ban visszafoglalták, de az élet nehezen tért vissza az egykori városba; még 1596-ban is mint „törökök és tatárok által elpusztított” helységet írták le, és egészen 1609-ig a portális összeírások sem említik – köszönhetően a folyamatos harcoknak. Első lelkésze: Niger Lőrinc 1622-ből ismert, a település hányatott sorsa miatt – 1663-ban ismét elfoglalván a török 1688-ig pusztán állt – vallási élete is csak jóval az oszmánok alóli felszabadulás után indulhatott meg.¹⁸

A Balassák kékkői és divényi uradalmához tartozott a 16. század folyamán keletkezett lónyabányai és szennai evangélikus egyház. Közös bennük, hogy mindkét helység már a korai időktől a Balassa család birtoka, és úgy Lónyabányán, mint Szennán az 1620-as évektől kezdődően ismertek az ott szolgált lelkészek. Az evangélikus jegyzőkönyvek és a hagyomány szerint Lónyabányán a 15. században nagy huszita gyülekezet működött, melynek

¹⁶ Okolicsányi i. m. 195–196.; Detre János (szerk.) 2006. *Őrállók – A Magyarországi Evangélikus Egyház Északi Egyházkerülete gyülekezeteinek története*. Bp. 565.; *Evangélikus Egyházlátogatási Jegyzőkönyvek – Dunáninneni Egyházkerület – Nógrádi Egyházmegye 1900.*: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Dunaninnyi_93a_1900_Nogradi_egyhazmegye/?pg=1323&layout=s (letöltve: 2017. április 27.)

¹⁷ Az *Őrállók* című munkában a következő olvasható: „vannak írások, amelyek tudatják, hogy 1577-ben éltek a városban evangélikusok”. (Detre i. m. 501)

¹⁸ Maksay i. m. 506., Nováki Gyula–Feld István–Guba Szilvia–Mordovin Maxim–Sárközy Sebestyén 2017. *Nógrád megye várai az őskortól a kuruc korig*. Magyarország várainak topográfiája 4. Bp. 97.; Okolicsányi i. m. *Evangélikus Egyházlátogatási Jegyzőkönyvek – Dunáninneni Egyházkerület – Nógrádi Egyházmegye 1928.*: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Dunaninnyi_93b_1925_1931_Nogradi_egyhazmegye/?pg=78&layout=s (letöltve: 2017. május 2.)

temploma – amit 1861-ben bontottak le – a reformáció után az ágostai hitvallásúak birtokába ment át.¹⁹

A 16. század közepén a szintén a Balassák uradalma alá tartozó Nógrádszentpéteren, a vizitációk tanúsága szerint már a 16. század végén létezett evangélikus közösség. A különálló harangláb ajtaja felett volt olvasható: „*Luther tana megmarad örökké. Javítottatott 1599...*”²⁰ Lelkészei 1618-tól kisebb-nagyobb megszakításokkal ismertek.²¹

Dobrocson és Tamási falvakban, valamint Losonc városában közös, hogy a 16. század közepétől – feltételezhetően a végéig – a Balassa család a gúthi Országokkal és Losonczyakkal – majd azok örököseivel – bírta a 17. század elejéig. Dobrocson és Losoncon is a korábbi huszita örökséget vették át a lutheri vallás képviselői. Losonc már csak amiatt is kiemelkedő, mivel a 16. század végén itt került sor a lutheri és kálvini irányzatok szétválására. Amint Mocsáry írja művében: „*Az ezer ötszáz kilentzvenedik esztendőben, oda is beférkezvén az eretnecség, a' szent képet oltárostól kivetették. Az iratik, hogy a' Reformatiõ idejében ezen város akkori lakosai közül három ezerezen egyszerre Reformatusokká lettenek, és a' már romladozásban pusztán hagyott templom' kő-falait felépítették egészen...*”²² Ez viszont már egy másik fejezetet nyit Nógrád vármegye protestáns történelmének.

A fentiekből látható tehát, hogy a Balassa családnak – bár I. Ferenc ükunokája, VI. Péter már 1615-ben a katolikus hitre tért vissza – meghatározó szerepe volt abban, hogy a 16. század folyamán egyrészt megjelenhetett, másrészt elterjedhetett az új vallási irányzat Nógrád vármegyében. Hogy töretlenül nem virágozhatott – mint akár Erdélyben a református vallás –, be tudható annak a szerencsétlen történelmi körülménynek, amely a 16. század közepétől vármegyénket sújtotta. Az evangélikus hagyomány méltán tarthatja számon a Balassa családot úgy, mint vallásuk korai ügyének nagy előmozdítóját.

¹⁹ Okolicsányi i. m. 152., 179.; Evangélikus Egyházlátogatási Jegyzőkönyvek – Dunáninnyi Egyházkerület – Nógrádi Egyházmegye 1900.: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Dunaninnyi_93a_1900_Nogradi_egyhazmegye/?pg=547&layout=s (letöltve: 2017. április 27.)

²⁰ Okolicsányi fordításában Okolicsányi i. m. 180.; teljes felirat: VERBUM ET DOCTRINA LUTHERI MANEBIT IN ETERNUM PRIOR FUN. A. 1599 POST A. 1731 PASTOR D. PAN. FJgVRA AE THO. FABIAN, Evangélikus egyházlátogatási jegyzőkönyvek – Bányai Egyházkerület – 1876 Nógrádi egyházmegye „L.XXIII” – Nógrádszentpéter: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Banyai_07_1876_Nograd/?pg=443&layout=s (letöltve: 2017. április 27.)

²¹ Okolicsányi i. m. 181.

²² Okolicsányi i. m. 151.; Mocsáry i. m. 68–69.

**Evangélikus egyházak viszonyainak változása
a 16-17. században a portális összeírások fényében**

Helység (mai elnevezés) - ev. egyh-a fennállt /keletkezett	1549	1596	1598	1600	1603	1608
	birtokos(ok)					
<i>Alsósztergály (Dolné Strháre) 16. sz. (1622)</i>	Balassa Imre (kékkői urad.), Balassa János (szklabonyai urad.)	Balassa uradalom	Balassa Zsigmond	Balassa uradalom	Balassa uradalom	Balassa uradalom
<i>Szügy 1577 k.</i>	Névery Mátyás, Orbonás András	törökök és tatárok által elpusztítva	nincs említve			
<i>Szenna (Zelená) 16. sz.</i>	Balassa Imre (kékkői urad.), Balassa János (szklabonyai urad.)	Balassa Zsigmond	Balassa Zsigmond	Balassa uradalom	Balassa uradalom	Balassa uradalom
<i>Lónyabánya (Lovinabaňa) 16. sz.</i>	Országh Kristóf, Balassa Zsigmond (divényi urad.)	Balassa Zsigmond, Nyáry Pál, Török István, Homonnay István	Losonczy család	Forgách Zsigmond	Nyáry Pál és többek	Nyáry uradalom és többek
<i>Szirák 16. sz. 2. fele</i>	Balassa Zsigmond, Vidffy Pál	Orlle Miklós, Vidffy Kristóf (töröknek alávetett)	Orlle Miklós (töröknek alávetett)		nincs említve	
<i>Dobrocs (Dobroč) 16. sz. vége</i>	Balassa Zsigmond (divényi urad.), Országh Kristóf	Balassa Zsigmond, Nyáry Pál, Török István, Homonnay István	Losonczy család	Forgách Zsigmond	Nyáry Pál és többek	Nyáry uradalom és többek
<i>Tamási (Tomášovce) 16. sz. vége</i>	Országh Kristóf, Balassa Zsigmond (divényi urad.)	Balassa Zsigmond, Nyáry Pál, Török István, Homonnay István	Balassa Zsigmond	Forgách Zsigmond	Nyáry Pál és többek	Nyáry uradalom és többek
<i>Szent Péter (Pótor) 1590</i>	Balassa Imre (kékkői urad.), Balassa János (szklabonyai urad.)	Balassa Zsigmond	Balassa Zsigmond	Balassa uradalom	Balassa uradalom	Balassa uradalom
<i>Balassagyarmat 16. sz. (1622)</i>	Balassa Zsigmond (1542)	törökök és tatárok által elpusztítva	nincs említve			
<i>Szinóbánya (Cinobaňa) 17. sz. eleje</i>	Losonczy István (somoskői urad.), Basó Mátyás	Forgách Zsigmond, Nyáry Pál, Török István, Homonnay István	Losonczy család, Balassa Zsigmond	Balassa uradalom	Forgách uradalom	nincs említve
<i>Uhorszka (Vhorské) 1607</i>	Bebek Ferenc (füleki urad.)	Radovánszky Ferenc	Radovánszky Ferenc	nincs említve	uradalom	nincs említve
<i>Lest (Lest) 1610</i>	Balassa Imre (kékkői urad.), Balassa János	Balassa Zsigmond	Balassa Zsigmond	Balassa uradalom	Balassa uradalom	Balassa Zsigmond és Imre
<i>Turopolya (Turie Pole) 1610</i>	Balassa Imre (kékkői urad.), Balassa János (szklabonyai urad.)	Balassa Zsigmond	Balassa Zsigmond	Balassa uradalom	Balassa uradalom	Balassa Zsigmond és Imre

Reformáció 500

Helység (mai elnevezés) - év, egyh-a fennállt /keletkezett	1549	1596	1598	1600	1603	1608
	birtokos(ok)					
<i>Nagykürtös (Vel'ký Krtiš)</i> 1614	Balassa Imre (kék-kői urad.) Soós Tamás, Soós Sebestyén, Kürtössy Pál	Balassa Zsigmond, Soós Gábor és János	Soós uradalom, Balassa Zsigmond	Soós uradalom, Balassa uradalom	Balassa uradalom	Balassa uradalom
<i>Nagylibercse (L'uboreč)</i> 1615	Bebek Ferenc (füleki urad.), Balassa Imre (kék-kői urad.) Libercsey Bernát	Balassa Zsigmond	Balassa Zsigmond	Balassa uradalom	Balassa uradalom	Balassa uradalom
<i>Turicska (Turíčky)</i> 1615	Derencsényi Farkas (salgói urad.), Szöllősy János, Szöllősy Lőrinc	Balassa Zsigmond, Balogh Gáspár	Balassa Zsigmond	Balassa uradalom	Balassa uradalom	nincs említve
<i>Abelova (Abelova)</i> 1619	Lossonczy István (gácsi urad.), Balassa Imre (kék-kői urad.)	Balassa Zsigmond, Forgách Zsigmond, Nyáry Pál, Török István, Homonnay István	Balassa Zsigmond, Forgách Zsigmond	Balassa uradalom	Balassa uradalom	Balassa Zsigmond és Imre
<i>[Galga]Guta</i> 1620	Balassa Zsigmond (1542)	törökök és tatárok által elpusztítva	nincs említve			
<i>Ozđin (Ožďany)</i> 1620	Derencsényi Farkas (salgói urad.)	Kubinyi Kristóf	Orle Miklós	Orle Miklós	Orle uraság	nincs említve
<i>Kálnógaráb (Hrabovo)</i> 1622	Etthre Benedek, Etthre Balázs, Etthre Péter	Serény Mihály (töröknek alávetett)	Etthre család	Etthre uradalom	uradalom	nincs említve
<i>Poltár (Poltár)</i> 1622	Soós Tamás, Soós Sebestyén	Soós János és Gábor	Soós Gábor és János	Soós János	Soós uradalom	nincs említve
<i>Polichno (Polichno)</i> 1630	Országh Kristóf, Balassa Zsigmond (divényi urad.)	Balassa Zsigmond, Török István, Nyáry Pál, Homonnay István	Balassa Zsigmond, Forgách Zsigmond	Losonczy család	Balassa uradalom	Balassa Zsigmond és Imre
<i>Kiszellő (Malé Zlievce)</i> 1633	Kutasy Balázs, Herédy István	törökök és tatárok által elpusztítva	Romhány Gergely (töröknek alávetett)	nincs említve		
<i>Maskfalva (Mašková)</i> 1640	Losonczy István (somoskői urad.)	Forgách Zsigmond	Forgách Zsigmond	Forgách Zsigmond	Forgách uradalom	Forgách Zsigmond és többek
<i>Alsósztrégova (Dolná Strehová)</i> 1652	Madách István, Madách Márton	Madách Péter	Madách Péter	Madách Péter	uradalom	nincs említve
<i>Bér</i> 1662	Báthori György (bujáki urad.)	Nádasdy Ferenc (töröknek alávetett)	Nádasdy Ferenc (töröknek alávetett)	nincs említve		
<i>Nagylám (Vel'ký Lom)</i> 1662	Balassa Imre (kék-kői urad.), Balassa János (szklabonyai urad.)	Balassa Zsigmond	Balassa Zsigmond	Balassa uradalom	Balassa uradalom	Balassa Zsigmond és Imre

Helység (mai elnevezés) - ev. egyh-a fennállt /keletkezett	1549	1596	1598	1600	1603	1608
	birtokos(ok)					
<i>Alsóbodony</i> 1677	Bodonyi Bendek	Bodonyi Miklós, Sambokréti Tamás, Peleny Benedek (töröknek alávetett)	Bodony János			nincs említve
<i>Sámsonháza</i> 1678	Losonczy István, Országkristóf	Forgách Zsigmond, Nyáry Pál, Török István, Homonnay István (töröknek alávetett)	Török István (töröknek alávetett)			nincs említve
<i>Legénd</i> 1681	Ráskay család, Ispán András, Legény Gergely, Bernáthy Bernát (1542)	Legény Baltazár, Gyürky Benedek (töröknek alávetett)	Legéni György (töröknek alávetett)			nincs említve
<i>Bánk</i> 1699	Balassa Zsigmond, bányai plébános (1542)		nincs említve			
<i>Agárd</i> 1700	Balassa Zsigmond (1542)	Paczoth András (töröknek alávetett)	Paczoth András özvegye (töröknek alávetett)	nincs említve		

Levéltári források

1549-es összeírás: Magyar Nemzeti Levéltár Országos levéltára (MNL-OL)

E-158 – 1672. doboz

1596: MNL-OL E-158 – 1639. doboz, Tom. XXIV. 477-503. o.

1600, 1603, 1608: MNL-OL E-158 – 1640. doboz, Tom. XXIV. 522-547. o.

1609, 1610: uo. 551-567. o.

1613, 1614: uo. 570-582. o.

1618, 1622: uo. 587-629. o.

1626, 1647: uo. 634-649. o.

1635: MOL E-158 – 1639. doboz XXIII. (XXII.?) kötet 323-346. o.

1638: uo. 347-362. o.

1661: Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltára (MNL-NML)

IV.7.B. Nr. 2.

1683: MNL-NML IV.7.B. Nr. 5.

Evangélikus Országos Levéltár - Evangélikus egyházlátogatási jegyzőkönyvek

Bányai Egyházkerület – 1876 Nógrádi egyházmegye „L. XXIII”

Dunáninneni Egyházkerület - Mosoni és Nógrádi egyházmegye 1899. –

Nógrádi esperesség 1899.

Dunáninneni Egyházkerület – Nógrádi Egyházmegye 1900.

Dunáninneni Egyházkerület – Nógrádi Egyházmegye 1928.